

DOPISY PŘED ODJEZDEM DO GHETTA TEREZÍN

Dana Bittnerová

Summary:

LETTERS WRITTEN PRIOR TO DEPARTURE TO TEREZIN GHETTO

The aim of this minor contribution is to expand the known and available source basis related to the Holocaust by documents reflecting feelings of a participant prior to departure to the Ghetto. It presents three letters in Czech written between January and February of 1945 by Ms. Anna, 45. Ms. Anna was of Jewish origin and was married to a Catholic. The first letter talks of her preparations and at the same time it expresses hope that the transport will not eventually take place. The second one reflects skepticism of Ms. Anna who already received the order to report for the transport. The last letter was written at the assembly point. These three letters constitute quite unique material. They relate to us an insight to thinking of people being deported. They unequivocally reflect absurdity of that era projected into absurd behavior of the participants. The letters combine, on one hand, an attempt to maintain continuity of everyday family life even following deportation of family members to a Ghetto or to labor camps. On the other hand, these letters are filled with contemplation about preservation of personal dignity vis-a-vie the inhuman treatment rendered by their captors.

The three letters of Ms. Anna are thus a testimony to what people slated for deportation thought, how they confronted their own system of values with the current realities and how they oriented themselves in new life-conditions and adapted to them.

Holocaust či šoa je významně reflektovanou historickou skutečností. Dobu první poloviny čtyřicátých let hodnotí a přibližuje řada žánrů odborné i memoárové literatury. S odstupem či s vysokou osobní účastí většinou autoři revidují prameny a vzpomínky vážící se především ke sledu událostí, které přišly po transportu židů do ghett či koncentračních táborů. Idyla let mírových je pak

v těchto textech konfrontována s hrůzami, které následovaly. Málokdy je ovšem reflektováno období, které bezprostředně předcházelo pobytu v internaci, období příprav na tuto životní změnu.

Smyslem tohoto drobného příspěvku je proto rozšířit známou a dostupnou pramennou základnu vztahující se k holocaustu právě o dokumenty zachycující pocity aktéra před odjezdem do ghetta. Jeho ambicí je vytvořit si představu o tom, jak lidé odsouzení k transportu uvažovali a jednali, nám může nabídnout četba osobní korespondence paní Anny, kterou adresovala svému manželovi.¹

Paní Anna se narodila v roce 1900 v rodině živnostníka na malém městě ve střeďočeském kraji. Stejně jako její rodiče a bratři byla i ona židovského vyznání. V roce 1924 se provdala za pana Otakara, důstojníka Československé armády, syna živnostníka z východočeského malého města. Svým sňatkem stvrdila svůj socioekonomický status střední vrstvy, nerespektovala však náboženskou příslušnost.

V prvních patnácti letech manželství se rodina často stěhovala v důsledku kariérního růstu manžela a i s tím souvisejícího opakovaného překládání k jiné posádce. V roce 1927 se paní Anně narodil syn Otáček a v roce 1931 dcera Hana.

Protektorát zastihl rodinu v malém městě ve severočeském kraji. Československá armáda byla rozpuštěna a pan Otakar ztratil zaměstnání. Jak jeho pozice důstojníka tak náboženské vyznání paní Anny se staly problémem. Paní Anna a její děti přijaly na jaře 1939 katolickou víru. Její muž odmítl rozvod, který tehdejší nacistická propaganda nežidovským manželům doporučovala, či přesněji k němuž je tlačila příslibem, že bude upuštěno od ekonomických a společensko-politických sankcí. Jeho postoj dokreslují slova zmíněná respondentkou: *Tatínek tehdy řekl: ‚Dětem to nepomůže, na mě nezáleží a já do kolen nepůjdu.‘* Aby se „ztratili z očí“ maloměsta a pan Otakar získal zaměstnání, přestěhovala se rodina do Prahy, do blízkosti Václavského náměstí.

Od roku 1942 začaly být v Protektorátu organizovány deportace. Týkaly se židů definovaných podle Norimberských zákonů, tedy lidí židovské víry a židovských kořenů. Zároveň zasáhly i jejich další rodinné příslušníky, kteří zůstali s nimi v příbuzenském svazku. Proto měl být pan Otakar jako manžel židovky deportován do pracovního tábora. Tomu však unikl nejdříve fingovanou hospitalizací na interním oddělení, poté na oddělení otevřené tuberkulózy v nemoc-

¹ Korespondence byla objevena náhodou v roce 2004 v pozůstalosti paní Anny. Dopisy paní Anna vložila do sešitů receptů. Dnes je uložena v rodinném archivu její příbuzné, respondentky H. S. (*1931). Všechny údaje o životě a příbuzenských vazbách paní Anny se pak opírají o výpověď této respondentky.

nici ve svém rodném městě. Syn Otáček se však pracovnímu táboru v Bystřici u Benešova nevyhnul (1944). Dcera Hana zůstala s ohledem na svůj věk po celou dobu války mimo internační zařízení.

Paní Anna dostala výzvu k transportu do Terezína až na konci ledna roku 1945, deportována byla 25. února 1945, transportem AE4 z Prahy. V té době její muž ležel v nemocnici ve vzdáleném městě a její syn pobýval v pracovním táboře. S přípravami k odjezdu jí tedy mohla pomoci pouze třináctiletá dcera a lidé, kteří se od ní v tíživém klimatu nacistické okupace neodvrátili. Kromě sester pana Otakara,² které ovšem nebydlely v Praze, to byly především lidé stejného osudu jako paní Anna, židovky nebo židé provdaní za arijské manžely. Spoléhat mohla i na několik statečných přátel: především na rodinu Růži – kmotry ze severočeského města³ a na univerzitního profesora Augustina Žáčka – učitele a dlouholetého přítele pana Otakara. Počítat se dalo i s dalšími lidmi, jejichž pomoc si bylo možno zaplatit.

O své starosti se ale paní Anna chtěla podělit i se svým mužem, panem Otakarem. Proto mu psala obšírné dopisy. Z nich se do současnosti zachovaly celkem tři. Všechny jsou psány z Prahy do východočeského města. První vypovídá přípravách a zároveň i o naději, že k žádnému transportu nedojde. Druhý reflektuje skepsi paní Anny, která již dostala výzvu dostavit se k transportu. Poslední vznikl na místě seřadiště. Tento dopis je lidským zděšením ze situace, kterou paní Anna viděla. Toto citové trauma narychlo připojila k doma připravené instrukci obsahující rady jak naložit s doma zanechanými věcmi. Dopis pak neposlala poštou, ale předala jej rodinnému příteli, univerzitnímu profesovi Žáčkovi, který ji na seřadiště doprovázel.

Předkládané tři dopisy jsou unikátním materiálem. Zprostředkovávají vhléd do myšlení tehdejších deportovaných lidí. Jednoznačně odrážejí absurditu doby, jež se promítla i do absurdity chování jejích aktérů. Paní Anna bazírovala na zachování mnohých kulturních jevů, které pokládala z hlediska vlastní kultury za podstatné, které se však nám dnes mohou zdát v kontextu let 1942–1945 nesmyslné. Nesmyslné se mohou jevit o to více, když přijmeme fakt, že paní Anna dostávala důvěryhodné zprávy o existenci vyhlazovacích táborů, o plynových komorách, o nelidských podmínkách v internačních zařízeních, o malé naději na přežití. Přesto nebo snad právě proto, se paní Anna starala o zajištění konti-

² Pan Otakar měl dvě sestry: Hertičku a Julinku.

³ S paní Annou kromě Růži, která ji byla kmotrou při křtu, byli v úzkém kontaktu také její bratr Jiříček a jeho žena paní Růža, její sestry a pan Zdeněk – snoubenec jedné z nich.

nuitu fungování domácnosti, o udržení hmotné úrovně rozdělené rodiny i o zachování osobní důstojnosti.

Tři dopisy paní Anny jsou tedy svědectvím, jak lidé odsouzení k deportaci uvažovali, jak konfrontovali svůj hodnotový systém s realitou doby a jak se orientovali v nastalých životních podmínkách a adaptovali se na ně.

Tři dopisy jsou předkládány v plném znění. Pouze části textu, které nebylo lze přečíst, nahrazují tečky. Naopak dobře čitelná slova, která nedávají z hlediska dnešního jazyka smysl, jsou uvozena otazníkem. Přepis respektuje archaičnost gramatiky textu, chyby v interpunkci i vyšnití z vazby (které se objevují především v pořadí druhém dopise, kdy paní Anna byla rozrušena z blížící se deportace). Zároveň jsou zachovány všechny zkratky, které pisatelka dopisů použila. Některé nesrozumitelné zkratky (především názvy), které byly rozklíčovány, jsou vysvětleny v poznámce připojené k prvně vyskytující se zkratce. Podobně i u jmen rozpoznávaných osob je v poznámce uváděn jejich vztah k paní Anně.

Neděle 11. (ledna 1945) /1/2 6 odp.

Můj drahý Oto!

Dnes jen krátce, zase jsem skoro nic neudělala, dopoledne sl. z obchodu a teď odešla pí. B.⁴ Slečna z obchodu mi přinesla spousty užitečných věcí, krabičku tuhého lihu, 4 balíčky komprimované vaty (možná že máme i my v Otouškově lékárnice) tuhý kyslík, baterku i s pouzdrém, pouzdro na mýdlo, calcium, tuhé ?sepsa? a ani nevím co ještě. Pí. B. mi dala různé rady, hlavně říkala, že kdybych nedej Pán Bůh potřebovala, že by sem poslala svoji příbuznou, která umí velmi dobře balit a už několik lidí vypravovala. Doporučovala nebrat moc s sebou, prý běrou, když je toho moc. Jídlo a teplé věci. Zloději. Ale i ona by měla kufr, batoh a deky. To mají skoro všichni. Prozatím nepsali, ale říká, že slyšela, že jsou v Ter.⁵ a chodí do Bohuš.⁶ na práci na slídu. V tom cukrovaru v Boh. nejsou, to ví určitě ml. pí. Ta říká též, že ti první jsou v Ter. O těch druhých, co šla její maminka,

⁴ Pí. B. byla židovského původu, manželka právníka, který se s ní nerozvedl. Bydlela v centru Prahy nedaleko bydliště paní Anny.

⁵ Zkratka Ter. znamená Terezín.

⁶ Bohuš. či Boh. jsou zkratky pro Bohušovice nad Ohří, které se nacházejí v bezprostřední blízkosti Terezína.

slyšela, že jsou v nějakém starém zajateckém táboře mezi Novými a Starými Benátkami. Ale já si spíše myslím, že je to vše v Ter. Je to bouda, napovídají kdo ví co, písemně to dají, že je to přemístěné pracoviště a t. d. a zatím Tě chtějí jen týrat. Dle pí. B. žádné peníze s sebou, jen as do 100 K ostatní běrou, prý v tom druhém tr. vzali ¼ nebo ½ mil. teď nevím kolik. Ale, kde to běrou, pí. B. nevěděla, zde tehdy seděla ml. pí. u své maminky do ¼ 4 ráno a 5 přece odjíždějí, tak se mi to nezdá tak zcela pravděpodobné. Ještě se vyptám ml. paní., ta o kradení nic neříkala. Vzala jsem si kartáč na šaty z Tvého necessaire, nezlobíš se? Ten je menší než ten náš. Pí. B., kdyby musila jít, vzala by nějakou známou domácí švadlenu, aby vedla domácnost, platila by jí 1500 měsíčně. Vzala by si asi 1 kg sádla s sebou. Já nechtěla ani ½. Hodila by se mi na to ta plechovka z továrny. Ale, kdyby to měli ukrást! Já už se teď nic nebojím, tak mě rozlobili, že bych je s tím praštila. Kdyby nás posílali dříve pryč a Vás tu nechali, o co by to bylo lepší. Ale vzít nám muže, děti a pak i nás a menší děti nechat osiřelé a vzít domov, každý člen rodiny jinde, to nemohli nic dábelštějšího vymyslet. P.B. psal, že tam panuje velké zděšení, to víš, že se všichni muži trápí. Celá jejich oběť byla marná. Pí. B. myslí, že snad zase propustí za to manžele. Ale kdepak! Někteří z Klein. a Klut. jsou ještě doma, snad ti, kteří se nešli hlásit. Doklady tam všechny spálili, neměli čas. Zam. a rada dr. Čern. též. Před několika dny přijelo jich asi 20 zpět pod velením muže z Todt. org. Nechal je doma vyspat a druhý den zavezl do Bystřice. Právě jeden známý pí. B. byl mezi nimi. Shledal se v Bystřici se svým synem. Tam se prý nemají špatně, přišel tam velitel, který byl v Dvoršovicích. Ten je o mnoho slušnější, ten zlý tam prý už nechodí. Ještě musím psát Otáčkovi lístek a Jarkovi⁷ psaní. Budu psát tomu Frantovi. Pí. B. se mě ptala, dostal-li Otáček všecko, že by ráda věděla kvůli spolehlivosti toho člověka. Řekla jsem o cigaretách, ale dodala jsem, že to nevadí, že se s tím musí počítat, že to třeba ztratil, že to byl malý balíček. Poslala jsem Jarkovi 2 vajíčka.

Hanča telefonovala včera večer a dnes dvakrát Vlastě⁸, aby přišla šít jména na věci, ale nikdo se u Štu. nehlásil. Není hodná, můžeš si myslit, že dostala hodně, velmi moc, ale je sobec první třídy. Zábava především. Namočila jsem prádlo, ale jsou jen 2 kapny a asi 6 ručníků, barevné vyperu teď večer, toho je málo, skoro každý den něco přepírám, aby Hanča měla vše čisté. Pí. B. říká, že by Otáček mohl posílat prádlo sem i kdyby ona musela jít pryč, že by ta hospodyně brala

⁷ Jarka byl příbuzný, internovaný v pracovním táboře. Rodina paní Anny podobně jako dalších příbuzným mu podle možností stanovených správou tábora zaslala balíčky potravin a nutných věcí.

⁸ Vlasta byla mladá dívka – v letech 1938–1942 služebná v rodině paní Anny. Po roce 1942 kontakty s rodinou nepřerušila.

1x měsíčně pradlenu a ta by to vyprala. Do Mejta jde vše hrozně dlouho. Prý je tady ještě dost manž. i míš.⁹ a nejen nemocných, ale i takových, kteří nebyli právě k mání, když se je volalo.

Tak bych byla šťastná, kdybych zítra dostala zprávu, že se opět léčíš. Tohle vše příliš zanedbáváš. Chci též zatelefonovat kmotříčkovi, pomohl by s odvezením spousty věcí, kdybych musila. Hančinu skládací postel a peřiny a jeden velký kufr bych k Ž.¹⁰ poslala. Holan prý nemůže přijeti pro to, říkal včera Haničce Jiříček,¹¹ prý balí. Pí. B. nechává vše v bytě, říká, když to dá pryč, že se s tím člověk stejně neshledá. Ovšem ty nejcennější věci má pryč již dávno. Kdyby ona zůstala a já musila, vzala by si prý ráda Haničku. Moc na Tebe vzpomínám, můj drahoušku!

Dalík přinesl ten papír a odnesl ten kávostrój. Chtěla jsem si vzít jarní plášť a ten sametový gumák do kufru a dvoje vlněné šaty. Když kradou, tak bych si vzala jen ten gumák a 1 šaty. Kostým a zimní plášť na sebe a dvoje prádlo na sebe. Pachelci!

Jedna známá ... pí. vyprávěla, že na cestě z Bratislavy zastavili party. vlak, všichni musili vystoupit, Slováky, Čechy oddělili a poslali zpět do vlaku. Maď. a Něm. zastřelili. Ta paní to sama prožila, jela tím vlakem. V Klet. spálili na rychlo všechny doklady o těch manželech i jejich vlastní, někteří si vzali ty ar. předky a t.d. a to vše je pryč.

Dolejšek zemřel. Zapomněla jsem Ti to včera napsat.

Pondělí (pravděpodobně 23. února 1945) 6 hod. odp.

Můj drahoušku!

Předposlední psaní a nebude zase nic srdečné jen stále starosti o pozemské věci. A vše mi při tom připadá tak zbytečné. Přečti si jen dopis od Růži.¹² I tam se chystá k válce. Máme tam plno věcí. Budou-li se musit stěhovat, nebudou vědět co vzít dříve. Byla jsem dnes na magistrátě u dr. Hochern. a u Leona, jen proto jsem šla, abys snad nemyslel že ke všemu trpně přihlížím a nic nepodnikám. Dr. mi řekl, že se nedá nic dělat, že bych musila mít horečku, abych nemusila nastoupit. Doposud to každému postiženému přeložili na příště, co budou podnikat nyní, on

⁹ Zkratka míš. znamená mišenci – dle Norimberských zákonů.

¹⁰ Zkratka Ž. odkazuje na profesora Žáčka – rodinného přítele.

¹¹ Jiříček byl bratr kmotry Růži ze severočeského města.

¹² Růža byla kmotrou paní Anny u křtu. Bydlela v severočeském městě.

neví. Musí se telefonovat do Kelleyovy 1 a odtamtud přijde lékař a zjistí stav nemocného. Pak jsem šla k Leonovi, říkal že as určitě půjdeme (i on jde ve středu na Hag.)¹³ že se sice říká, že ten transport neodjede, ale zůstane na Hag., ale to vše se neví. Dříve ještě než k Leonovi jsem šla k Neuman., ale byl již na obědě, zítra ráno jdeme k sv. přijímání, tak se po mši sv. u něj zastavíme, ale je vše zbytečné. Byla jsem celý den klidná a veselá, nyní to na mne trochu sedlo, ale to je tím, že stále myslím, co dát pryč a t.d. a co ještě zařídit. Pak je nepříjemné, že pí. domácí říká, že musím nechat klíče od bytu v domě u někoho, řekla jsem tedy, že je svěřím jí, ale ona by to chtěla šoupnout domovnici i své klíče prý jí dává v sobotu a v neděli. Prý je příkaz k vůli náletům, že klíče musí mít někdo v domě. Řekla jsem, že správcové věřím, ale že by mohla pustit někoho do bytu, kdo tam nemá co dělat, že Ž nám vše zařizuje a t.d. Pí. domácí řekla, že stejně v sobotu a v neděli, když jde pryč, by jí musila říci, kde klíče od našeho bytu má. Asi nebude vyhnutí a musím je tu nechat, ale budu žádat, aby si je nechala paní domácí. Pí. domácí musí vzít vybombardované, je to rodina s třemi dětmi. Poslali je z bytového úřadu. Dělník od Philipse. Poslala jsem Haničku k té sestře dp., s těžkostmi se tam dostala, ale oni již bydlí u příbuzných a zůstanou tam. K Rak. se Hanča vůbec nedostala, pokusí se ještě zítra, je to uzavřeno. Ani pro cigarety nemůže a nemám je vybrány za 14 dní z posledního období a nejsou na novo přihlášeny. Julinka¹⁴ psala, telegrafovala, že ihned přijede, dojde si pro telegram na poštu a ve čtvrtek tu bude. Ale nevím, mám-li telegrafovat, vypadá to však, že se to chystá doopravdy, tak aby se Haniče nic nestalo. Pí. domácí dám Tvoji adresu do nemocnice, Hertiččinu¹⁵ ne, když jsi psal. Pí. domácí má 2 obrazy od ... 3 obrázky je u Růži, ... Poštu pí. domácí bude přijímat a až Hanča odjede posílat dál. Spací pytel Ti doposud neušila pí. Růža,¹⁶ po náletu odjely. Dá to snad Jiříček ušít jinam. Budu ho honit a napiš mu též. Ani peřinu prozatím Hanča neodnesla pro Tebe prošít, nemůžeme stihnout ani polovic věcí, co je v programu. Byla tu pí. Marková máš jí psát co o mě víš adresa A.M. XII. Mikovcova 4. Poznamenej si to i k vůli mému plášti, kdyby se zasílal. Zprávy doposud žádné. Prý ten poslední transport je dosud na cestě, ale to snad není možné. Z Hag. šli ti z Klett. pryč, do Bystř.¹⁷ ale prý i do Postoloprta a snad i jinam. To jinam řekl Jiříček. Věřím Ti, že bys rád šel za mne, ale věř co Bůh činí, dobře činí a nevím pro co je to dobré. Velmi mne dojalo, když

¹³ Zkratka Hag. znamená Hagybor, dnes část dětské kliniky Vinohradské nemocnice na Vinohradské ulici v blízkosti židovského hřbitova.

¹⁴ Julinka byla mladší sestra pana Otakara.

¹⁵ Hertička byla starší sestra pana Otakara.

¹⁶ Pí. Růža byla manželkou Jiříčka, bratra kmotry Růži.

¹⁷ Zkratka Bystř. je odkazem na Bystřici u Benešova.

Pondělí 6. led. 1942.

Můj charakter!

Předpokládám, že jsem a ostatní lidé, které jsem viděl, jsem viděl
 o poznamenání věci. To vše mi při tom připadá, že jsem viděl. Přetřel jsem dopis od
 J. jsem se to chystal k odjezdu. Mám tam přes vše. Budou-li se muset stát
 nebudou vidět, co vše dojde. Byla jsem dnes na magistrátu, u dr. Koclerm. a u domu,
 jsem ještě jsem tam pře, abych mohl usoudit, že se vše bude týkat jiných lidí a mne nepo-
 mluví. Je mi jasné, že se uvidí mne, že bych mohl mít korekci, abych se mohl
 nastoupit. Doprošoval jsem se o potřebnou potřebu předložit na práci, co bych potom
 mohl, on není. Myslím se telefonovat do Kelleyovy a odevzdat jí peníze, a z jiných
 věcí. Pak jsem šel k Lemovi, řekl, že se uvidí před domem (i on jde se stávkou na Haag),
 že se uvidí, že tuš jsem nepotřebuji, ale k němu na Haag, ale to vše se uvidí. Pak
 ještě uvidí k Lemovi jsem šel k Newman, ale byl jsem v obě, všichni přišli
 k dr. jiní uvidí, ale tak se je možno, u něj se uvidí, ale je to z bytů. Byla jsem
 celý den klidně a veselá, nyní to u mne trochu vadí, ale to je tím, že stále musím
 co dělat pro je a b. d. a co ještě dovidět. Pak jsem usoudil, že jsem doma, že jsem
 uvidí klidně od bytu v domě u něho, přišel jsem tedy, že je u mne, ale ona by to
 chtěla koupit domovní i u mne klidně pro je, dává v robotě a v práci. Prof. je přišel
 k němu uvidí, že klidně musím mít uvidí v domě. Pak jsem se odevzdan všem, ale
 že by uvidí ještě uvidí do bytu, jako jsem uvidí, že to vše uvidí v práci
 a b. d. P. domovní přišel, že se uvidí v robotě a v práci, každý je pro je, by je mohl
 pře, kde klidně od uvidí bytu uvidí. To vše uvidí a mohl je to uvidí, ale
 jsem přišel, abych si je uvidí, P. domovní musím mít uvidí, abych
 je to uvidí s třemi dětmi. Přišel jsem se bytů uvidí. Děti uvidí v práci. Pak
 jsem uvidí k té práci, a třetími se tam dovidí, ale on je bytů uvidí, a
 a uvidí se tam. U P. se uvidí uvidí uvidí, pak jsem ještě uvidí, je to uvidí.

jsem dnes od pí. Mark. slyšela že dr. Vysoký ten lékař, byl při náletu na Jiráskově klin. zabit. Je to hrozné! Byl tam v léčení.

Ptáš se co stojí na pozvánce, pouze, že nástup na Hag. je přeložen na středu, více nic. Dle všeho počítají, že někoho třeba propustí, ale nedělej si naději, to budou jistě lidé smrti zasvěcení. Netrap se zlatíčko, nebude to dlouho trvat a zase se shledáme. Ž. mi včera řekl, že pro mne přijedeš na koni. Teploměr dnes Todem. přinesli, stěhovali koberce a obrazy před nálety ven. Zapomněla jsem Ti říci, že má Zdeněk T. niklové hodinky na ruku, půjčila jsem mu je nedávno, měl svoje rozbité. Hanička má překrásné vysvědčení 4 dvojky, z němčiny, češtiny, počtů a tu čtvrtou ani nevím. Jinak samé jednotky. Měla jsem velkou radost.

Jarkovi jsem včera psala a poslala trochu ?magenbitter?. Posíláme dnes re- kom. balíček s tabákem a zv. 2 lahvičky. Je tu plno balíčků a balíků, Jiříček dnes zas něco zabalil. Ale nevím, dojde-li to. Zdeněk¹⁸ má pro nás 6 1/2 kg cukru, stačí mu napsat, aby to poslal. Již končím můj drahoušku a líbám Tě tisíckrát. Ty psaní mi budou chybět. Ale Pán Bůh nás zase spojí, jen hleď se léčit, to je moje velká útěcha, že tu je ještě někdo, kdo ihned nám pomůže, jak to bude možné. Pí. B. vyprávěla že zároveň s ní byla v Let. jedna dáma, která když se jí ptali co jí chybí řekla: „Nichts, ich bin vollkommen gesund.“ Řekla to vesele a hrdě. Ona to „Das gefällt mir.“ Ona pak řekla: „ Já ti dám, budeš si z nás dělat legraci, stejně to není nic platné, když řeknu, že jsem nemocná.“ A má pravdu. I já to chci důstojně nést, aspoň se budu snažit. Jen abych něco nepopletla při vyplňování dotazníku. Ale to už nemohu, když vše ... myšleno. Pokud možno budu říkat Tvé nynější zaměstnání¹⁹, to původní jen v nezbytném případě. Líbá tisíckrát Tebe i všechny

Tvoje Anči.

¹⁸ Zdeněk byl snoubencem sestry kmotry Růži.

¹⁹ Pan Otakar byl veden jako dělník v chemickém průmyslu.

Sobota (24. 2. 1945)²⁰ 6 h. odp.

Můj drahoušku!

časně ráno odjíždíme. Všichni, co jsme zde. Kdybyste viděli, jací nemocní jsou. S tancem sv. Víta, rakovinou, horečkami a t.d. Paní Ver. Z. též s trombosou. Jsme však klidné, těšíme se na shledání. Buď klidný můj drahoušku, zprávy od prvních i druhých tu jsou z Ter. velmi dobré. Prý o mnoho lepší než zde. Už musím končit.

Neloučím se, říkám nashledanou.

Líbá všechny

Tvoje Anči.

Instrukce na druhé straně lístku:

Na toaletním stolku v jedné místičce zůstaly klíčky od velkého kufru, co je v kumbále za VI.²¹ pokojíčkem. Nechat v ložnici sešit, kde jsem psala pokyny, je tam též napsán obsah kufru, snad dát Ž., není však nutné. Pak sešit zahodit.

Nechat prošíť peřinu, je v Otáčkově pokojíčku v gauchi v bílé sypkovině.

Urgovat nutně spací pytel, velmi se osvědčil.

Ten malý batoh, co jsem měla vzít místo chlebníku, poslat do Mýta. Osvědčí se jako chlebník. Já v poslední chvíli získala nový.

Zda se podařilo zajistit ušití spacího pytle, prošíť peřiny, rozeslat všechny balíky a balíčky, nechat klíče u paní domácí atd., není důležité. Podstatné je, že se rodina po válce sešla. Pro paní Annu si ale z východočeského města nepřijel její manžel na koni. Maminku si v terezínském ghettu vyzvedl její syn Otáček. Po svém útěku z pracovního tábora v Bystřici u Benešova²² se účastnil pražského povstání. V závěru revolučních dnů v Praze umluvil řidiče sanitního vozu na dřevoplyn, aby ho vzal do Terezína a odvezl maminku domů. Díky tomu, že opustila ghetto bezprostředně po osvobození, minula ji epidemie tyfu, která opět jako dozvuk nacistických útrap zabila mnoho dalších nevinných lidí.

²⁰ Datum transportu vyhledané v Terezínské knize a den v týdnu uváděný pisatelkou dopisu se rozcházejí o pět dnů. Je otázkou, zda se nejednalo o dohodnutou šifru mezi paní Annou a jejím mužem.

²¹ Zkratka VI. je odkazem na služku Vlastu.

²² Z pracovního tábora utekl spolu s panem B., manželem v dopisech jmenované pí. B. Tento dospělý muž měl také dohlížet na život Otáčka v táboře. Když organizoval útěk, vzal chlapce logicky s sebou.